

Лихова С. Я., д.ю.н., професор
Сучков І. О., студент,
Юридичний інститут,
Національний авіаційний університет, м. Київ

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ЩОДО КЛАСИФІКАЦІЇ СПІВУЧАСНИКІВ

Внаслідок неправильної кваліфікації винні особи не несуть відповідальності, передбаченої законом (причому до кримінальної відповідальності можуть притягуватися невинні особи) [3].

Відповідно до ст. 26 Кримінального кодексу України (далі КК України) співучастю у злочині є умисна спільна участь декількох суб'єктів злочину у вчиненні умисного злочину. В ст. 28 КК України перелічено види співучасників та дається коротко перелік протиправних дій, які вчиняються співучасниками, для їх кваліфікації [2].

Проблеми кваліфікації спільної злочинної діяльності кількох осіб завжди викликали й викликають значні труднощі на практиці й у теорії. Часто це пояснюється складністю такого феномену, як спільна злочинна діяльність, і різноманіттям форм її прояву. Якщо класифікація форм і видів співучасті має на меті показати типові особливості спільної діяльності осіб у вчиненні умисного злочину, то визначення видів співучасників – встановити індивідуальну роль кожного під час підготовки та вчинення злочинного діяння.

Визначаючи види співучасників і описуючи їхні функції, законодавець зафіксував важливе для правозастосовної практики положення про те, що ролі, які виконують різні співучасники, не можуть бути однаковими.

Суб'єктивна концепція передбачає розмежування співучасників за розходженням умислу й намірів: головним винуватцем слід вважати особу, яка переслідувала власні інтереси, а пособником – того, хто лише сприяв реалізації чужого умислу. Прихильники об'єктивної концепції головним винуватцем вважають того, чий дії є достатньою й безпосередньою причиною злочинного наслідку, що настав [1].

Чинне законодавство про кримінальну відповідальність спеціально не виокремлює головних і другорядних співучасників. Однак ст. ст. 29 і 68 КК України вимагають при призначенні покарання за злочин, вчинений у співучасті, встановити характер участі певного співучасника у вчиненому злочині. У деяких випадках закон (наприклад, у статтях 255, 257 КК України) вимагає від правозастосовних органів з'ясування ролі, яку відігравав суб'єкт: організатора, керівника, підбурювача чи активного учасника.

Отже, з'ясування головної і другорядної ролі співучасників має практичне значення. Характер і ступінь участі в злочині є не лише об'єктивним критерієм такого розмежування, а й важливою обставиною для кваліфікації та призначення справедливого покарання.

Слід мати на увазі, що співучасть не створює будь-яких особливих, інших підстав відповідальності – такою підставою і тут, відповідно до ч. 1 ст. 2 КК України вчинення діяння, що містить ознаки складу злочину, але здійснене у співучасті. Наприклад, положення ст. 26 КК України застосовуються при вчиненні вбивств, грабежів, розбоїв, зґвалтувань, викрадення наркотиків тощо.

Розкриваючи поняття співучасті, слід встановлювати її об'єктивну і суб'єктивну сторони, інакше кажучи, об'єктивні й суб'єктивні ознаки цієї форми злочину [4].

Об'єктивні ознаки співучасті полягають у тому, що:

— співучасть є тільки там, де у злочині беруть участь кілька осіб, тобто дві й більше. Причому кожна з них повинна мати ознаки суб'єкта злочину – бути особою фізичною, осудною і досягти віку кримінальної відповідальності;

— це діяльність спільна, що передбачає такі три моменти:

а) злочин здійснюється загальними зусиллями всіх співучасників;

б) наслідок, якого досягають унаслідок вчинення злочину, є єдиним, неподільним, загальним для всіх співучасників;

в) між діями співучасників і злочином, що його вчинив виконавець, існує причинний зв'язок, причому опосередкований, бо загальний результат досягається лише шляхом свідомої діяльності виконавця.

Суб'єктивні ознаки співучасті – умисна спільна участь у вчиненні умисного злочину. У законі щодо суб'єктивної сторони співучасті у злочині (суб'єктивних ознак співучасті) зазначено, що злочин вчинюється умисно і спільно [1].

Співучасть у злочині можлива не тільки з прямим, а і з непрямим умислом. Останній може мати місце в поведінці виконавця (співвиконавця) або пособника [4].

Отже, кваліфікація діяння співучасників завжди визначається діями виконавця, за винятком певних випадків. При вирішенні питання про відповідальність співучасників виникає проблема щодо ставлення їм у провину об'єктивних і суб'єктивних ознак злочину, що характеризують підвищену чи, навпаки, зменшену відповідальність виконавця, відповідно до ч. 3 ст. 29 КК України ці питання треба вирішувати за такими правилами:

— об'єктивні обставини, що характеризують об'єктивну сторону складу злочину, вчиненого виконавцем (наприклад, спосіб) можуть бути поставлені у провину іншим співучасникам лише за умови, якщо вони заздалегідь знали про ці обставини, тобто були поінформовані про них;

— суб'єктивні ознаки, що визначають кваліфікацію злочину, вчиненого виконавцем (наприклад мотив), можуть бути поставлені у провину іншим співучасникам також за умови, що вони заздалегідь знали про них, були поінформовані про їх наявність;

— обставини, що обтяжують чи пом'якшують відповідальність, але характеризують лише особу співучасника, навіть якщо інші співучасники знали про їх наявність, ставляться у провину лише тому співучасникові, на боці якого вони мали місце. Іншими словами, «особисті» обставини (наприклад, повторність, рецидив) не можуть впливати на відповідальність інших співучасників [3].

Література

1. Лобойко Л. М. Кримінальний процес: підручник / Л. М. Лобойко. – К. : Істина, 2014. – 432 с.

2. Кримінальний кодекс України: Чинне законодавство зі змінами та допов. станом на 28.03.2014 [Електронний ресурс] // Режим доступу: [http:// zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2341-14](http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2341-14)

3. Практика судів України з кримінальних справ, 2009–2011 / за заг. ред. В. Я. Тація ; уклад. В. І. Тютюгін. – Вид. 2-ге, допов. – Х. : Одісей, 2012. – 504 с.

4. Співвиконавство як проста форма співучасті в злочині / Т. Слободяник // Віче. – 2009. – № 24. – С. 15-17.

УДК 343.121.5(043.2)

Лихова С. Я., д.ю.н., професор,
Земляк І. Я., студентка,
Юридичний інститут,
Національний авіаційний університет, м. Київ

ОСОБЛИВОСТІ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ НЕПОВНОЛІТНІХ

Від природи неповнолітні за біологічними і психологічними показниками значно відрізняються від осіб повнолітніх (дорослих), що й визначає особливості їх соціального і правового статусу. Державні органи й установи повинні здійснювати, головним чином, «батьківські»